

การเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (TPP) ของญี่ปุ่น กับโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย-แปซิฟิก*

Japan's participation in Trans-Pacific Partnership Agreement (TPP) with the new power configuration in Asia-Pacific

กนกวรรณ เชาวกิจ (Kanokwan Chaovakit)**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย – แปซิฟิก (TPP) ของญี่ปุ่น ผ่านแนวคิดการคานอำนาจ (Balance of Power) โดยให้ความสำคัญกับการถ่วงดุลจากภายนอก (external balancing) ผ่านการแสวงหาพันธมิตรหรือความร่วมมือจากผู้อื่นเพื่อป้องปรามรัฐที่เป็นภัยคุกคามซึ่งผลการศึกษพบว่า การเข้าร่วมความตกลง TPP ของญี่ปุ่นนับได้ว่าเป็นการตอบสนองต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นั่นคือ การทะยานขึ้นของจีนจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด ส่งผลให้จีนมีอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดทั้งด้านเศรษฐกิจ การทหาร และการพัฒนาเทคโนโลยี นอกจากนี้การแสดงท่าทีแข็งกร้าวของจีนต่อประเทศคู่กรณีที่มีความขัดแย้งกันในบริเวณทะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้ได้สร้างความกังวลให้กับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค และประเทศอื่นๆ ในระดับโลกจีนจึงถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของญี่ปุ่นและภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ดังนั้นแล้วการกระชับความสัมพันธ์กับพันธมิตรหลักอย่างสหรัฐอเมริกาของญี่ปุ่นผ่านการเข้าร่วม TPP ถือได้ว่าเป็นการป้องปรามการขยายอิทธิพลของจีนเพื่อรักษาดุลอำนาจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก ให้มีเสถียรภาพต่อไป

คำสำคัญ: การถ่วงดุลอำนาจจากภายนอก, ระบบพันธมิตร, การทะยานขึ้นของจีน, การจัดโครงสร้างอำนาจใหม่

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชื่อเรื่องนโยบายของญี่ปุ่นต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ในเอเชีย-แปซิฟิก: ศึกษาการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (TPP) ของญี่ปุ่น Japan's policy in response to the new power configuration in Asia-Pacific: The case of Japan's participation in Trans-Pacific Partnership Agreement (TPP)

** นิสิตปริญญาโท สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย email address: kanokwan_chao@hotmail.com Kanokwan Chaovakit as Master Degree student of Department of International Relations, Chulalongkorn University. E-mail address: kanokwan_chao@hotmail.com

Abstract

This article aims to analyze Japan's participation in the Trans-Pacific Strategic Economic Partnership (TPP) agreement through its Balance of Power initiative, with an emphasis on external balancing through the pursuit of partnerships. The results showed that Japan's participation in the TPP agreement has been a response to the new power configuration in the Asia-Pacific region. The rise of China's economic development by leaps and bounds. As a result, China's international political power increasingly obvious economic, military and technological development. In addition, China's harsh stance on conflicting parties in the East China Sea and the South China Sea has raised concerns among its neighbors in the region and other countries on a global. China was viewed as a threat to the security of Japan and the Asia - Pacific region. Thus, strengthening ties with Japan's major US allies through participation in the TPP can be considered as a deterrent to Chinese influence to maintain the balance of power in the Asia - Pacific region to stabilize further.

Keywords: External Balancing, Alliance System, the Rise of China, New power configuration

บทนำ

“พันธมิตรแห่งความหวัง ... ร่วมกันเราสามารถสร้างความแตกต่างได้”¹
(Alliance of hope.... Together, we can make a difference)”

ความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement: TPP) เป็นการเจรจาการค้าเสรีในกรอบพหุภาคี มีประเทศสมาชิกทั้งหมด 12 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา ชิลี เปรู ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ มาเลเซีย บรูไน เวียดนาม แคนาดา เม็กซิโก และญี่ปุ่น โดยการเจรจาครอบคลุมในหลายประเด็นหลัก ได้แก่ การค้าสินค้า (Trade in Goods) กฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า (Rules of Origin) การเยียวยาทางการค้า (Trade Remedies) มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary Measures) อุปสรรคทางการค้า (Technical Barriers to Trade) การค้าบริการ (Trade in Services) ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) และนโยบายการแข่งขันและจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ (Government Procurement and Competition Policy) จึงเห็นได้ว่า TPP เป็นความตกลงทางการค้ารูปแบบใหม่ที่มีมาตรฐานสูงจากการประเด็นการเจรจาที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการค้าทั้งหมด รวมถึงประเด็นที่คาบเกี่ยวกันเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกในศตวรรษที่ 21

¹Shinzo Abe, “Toward and Alliance of Hope” in **Joint Meeting of the U.S. Congress**2015, 29 April, http://www.mofa.go.jp/na/na1/us/page4e_000241.html

ญี่ปุ่นได้เข้าร่วมการเจรจา TPP อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ. 2013 ระหว่างการประชุม TPP รอบที่ 18 ณ เมืองโคตาคินาบาลู มาเลเซีย ภายใต้การบริหารรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีชินโซ อาเบะ (Shinzo Abe) ซึ่งเคยประกาศว่าการเข้าร่วม TPP จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพลิกฟื้นเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่ซบเซามานานกว่า 10 ปี และจะช่วยสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจตามแนวทางการค้าเสรีตามกลยุทธ์การเติบโตที่กระตุ้นการลงทุนจากภาคเอกชนของนโยบายอาเบะโนมิกส์ (Abenomics) อย่างไรก็ตามการเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นได้รับการต่อต้านและวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มนักวิชาการและประชาชนภายในประเทศมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายโยชิฮิโกะ โนดะ (Yoshihiko Noda) ซึ่งเป็นรัฐบาลชุดก่อนหน้า นำโดยกลุ่มเกษตรกรพรรคฝ่ายค้าน และสมาชิกรัฐสภา (Yoshizaki Tatsuhiko, 2013) ซึ่งมองว่าการเข้าร่วม TPP เป็นการทำลายความสามารถในการแข่งขันของญี่ปุ่นภายใต้กระแสการค้าระหว่างประเทศที่มีการแผ่ขยายของข้อตกลงการค้าเสรีแบบพหุภาคีและแบบทวิภาคี โดยเฉพาะสินค้าภาคเกษตรที่สำคัญ 5 ประเภท คือ ข้าว ข้าวสาลี เนื้อวัว และเนื้อหมู ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากนม และผลิตภัณฑ์ที่ให้ความหวาน นอกจากนี้กลุ่มต่อต้าน TPP ในญี่ปุ่นยังมองว่า TPP จะเป็นเครื่องมือของสหรัฐฯ ที่จะทำให้ประเทศสมาชิกอื่นๆ เข้าเป็นฝ่ายเดียวกับตน รวมถึงการมีสหรัฐฯ เป็นต้นแบบในการเปิดเสรีการค้าการลงทุนระหว่างประเทศให้มากขึ้น ในขณะที่กลุ่มสนับสนุนได้ให้เหตุผลว่าการเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นจะเป็นโอกาสในการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจและเร่งให้มีการปฏิรูปภายในประเทศ และหาก TPP สามารถขยายเป็นเขตการค้าเสรีเอเชีย-แปซิฟิก (Free Trade Area of the Asia-Pacific: FTAAP) ได้สำเร็จ การเข้าร่วม TPP ตั้งแต่ต้นจะทำให้ญี่ปุ่นได้รับประโยชน์มากกว่าการเข้าเป็นสมาชิกในภายหลัง (ธราธร รัตนนฤมิตร, 2555) เนื่องจากญี่ปุ่นจะสามารถร่วมกำหนดกฎกติกาและรักษาผลประโยชน์ของตนได้มากกว่า แต่หากตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกในภายหลังญี่ปุ่นจะมีสิทธิ์เพียงรับหรือไม่รับข้อตกลงดังกล่าวเพียงเท่านั้น ในท้ายที่สุดแล้วรัฐบาลอาเบะได้ประนีประนอมกับกลุ่มต่อต้านโดยโน้มน้าวให้เห็นถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในอนาคตที่ญี่ปุ่นจะได้รับจากการเข้าร่วม TPP ซึ่งจะช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของญี่ปุ่นดีขึ้นรวมถึงออกมาตรการช่วยเหลือและชดเชยให้กับภาคเกษตรกรรมที่มีความอ่อนไหวเพื่อชะลอผลกระทบจากข้อตกลง TPP ต่อสินค้าเกษตรภายในประเทศออกไปให้นานที่สุด และเมื่อวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 2016 คณะรัฐมนตรีได้ผ่านการเห็นชอบข้อตกลง TPP เพื่อนำเข้าสู่การลงมติผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาต่อไป

การเข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ 12 ของญี่ปุ่นถือว่าเป็นตัวแสดงสำคัญที่จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงเกมการค้าระหว่างประเทศ โดยญี่ปุ่นนั้นเป็นทั้งฟันเฟืองที่ช่วยสร้างให้ TPP มีขนาดใหญ่มากขึ้นจากการมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ถึง 1 ใน 3 ของการค้าทั้งหมดหรือคิดเป็นร้อยละ 40 ของ GDP ทั่วโลก (Takashi Terada, 2012) รวมถึงช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจในระดับทวิภาคีระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ อีกด้วย นายอาเบะได้ใช้กรอบการเจรจา TPP เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการปฏิรูปเชิงโครงสร้างภายใต้ยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตใหม่ (New Growth Strategy) ซึ่งเน้นแนวทางการเติบโตโดยใช้อุปสงค์นำ (Demand-Led Growth) หรืออธิบายได้ว่าที่ใดมีอุปสงค์หรือความต้องการสินค้าและบริการ ญี่ปุ่นจะมุ่งสร้างสรรค์สินค้าและบริการนั้นเพื่อไปตอบสนองอุปสงค์หรือความต้องการที่เกิดขึ้น (กองศึกษายุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ, 2556) ผ่านการให้ความสำคัญกับการขยายความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ทั้งด้านความมั่นคงและ

เศรษฐกิจ การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและศักยภาพสินค้าส่งออกโดยลดต้นทุนการนำเข้าสินค้า ซึ่งจะให้ผู้ส่งออกญี่ปุ่นเข้าถึงตลาดสินค้าเอเชีย - แปซิฟิกได้ดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้ลดการพึ่งพาการค้ากับจีนลงได้ ด้านสหรัฐฯ นั้นการที่ญี่ปุ่นเข้าร่วม TPP กลายเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับประเทศเอเชีย - แปซิฟิก เพราะเสถียรภาพด้านอิทธิพลของสหรัฐฯ ในภูมิภาคนี้กับความพยายามฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างสหรัฐฯ กับญี่ปุ่นเปรียบเสมือนพันธสัญญาว่าจะร่วมมือกันต่อต้านการทะยานขึ้นของจีน (Rise of China) โดยด้านเศรษฐกิจญี่ปุ่นจะเป็นเครื่องมือในการขยายการส่งออกของสหรัฐฯ ที่สำคัญต่อการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังช่วยอุดช่องว่างนโยบายด้านเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ผ่านการเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างประเทศสมาชิก ลดการพึ่งพาการค้ากับจีน และที่สำคัญคือจะช่วยดึงสหรัฐฯ เข้าสู่การแข่งขันการค้าเสรี (Free Trade Agreement) อีกครั้งและในด้านความมั่นคง TPP ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างสหรัฐฯ กับเอเชียซึ่งกำลังอยู่ในช่วงหวาดระแวงการขยายแสนยานุภาพทางทหารของจีนให้ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งญี่ปุ่นที่ยังมีข้อพิพาทกับจีนในประเด็นกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะในทะเลจีนตะวันออก (กองศึกษายุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ, 2556)

ภัยคุกคามจากจีนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความสั่นสะเทือนต่อโลกตะวันตกและโลกเสรี เนื่องจากจีนประสบความสำเร็จในการพัฒนาตามแบบสังคมนิยมแบบจีนหรือสังคมนิยมแบบกลไกตลาด (Market Socialism) และกลายเป็นประเทศที่ทรงพลังทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ หรือที่บางคนเรียกว่า “การทะยานขึ้นของจีน” ซึ่งกลายเป็นประเทศที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงที่สุดในโลกตลอดช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 21 จีนได้พัฒนาประเทศขึ้นมาในทุกด้าน ทั้งอุตสาหกรรม เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ นิวเคลียร์ การกีฬา รวมทั้งการทหารและอาวุธยุทธโธปกรณ์ เน้นเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติ และลดค่าจ้างแรงงานและค่าเงินหยวนให้อยู่ในระดับต่ำ จึงสามารถส่งออกสินค้าไปจำหน่ายยังตลาดโลกในราคาถูกและได้เปรียบดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สามารถสะสมเงินตราต่างประเทศทุกสกุลได้เป็นจำนวนมาก (ดำรงค์ ฐานดี, 2555) นอกจากนี้จีนยังได้ใช้เงินเหล่านี้ไปลงทุนในตราสารหนี้ การให้เงินกู้ และการลงทุนโดยตรงยังต่างประเทศทั่วโลกทุกทวีป จนกลายเป็นประเทศเจ้าหนี้รายใหญ่ที่สุดในโลกซึ่งเป็นการเพิ่มอิทธิพลในเวทีการเมืองของโลกในยุคปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อจีนมีพลังอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจมากขึ้น จึงก่อให้เกิดความหวุ่นเกรงว่าจีนจะครองความเป็นมหาอำนาจโลก อันเป็นการสั่นคลอนสถานภาพความเป็นมหาอำนาจหนึ่งของสหรัฐฯ รวมถึงการสั่นคลอนเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกซึ่งสร้างความกังวลให้กับญี่ปุ่นอย่างมากเช่นกัน

จากสภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นที่มาของความสนใจว่าการที่ญี่ปุ่นเข้าร่วมใน TPP นั้นไม่เพียงต้องการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ หากแต่ยังมาจากการตอบสนองต่อการเมืองระหว่างประเทศด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ญี่ปุ่นต้องมีบทบาทในการรักษาเสถียรภาพในภูมิภาคเพิ่มขึ้น

บทความนี้จึงมุ่งศึกษากระบวนการและพฤติกรรมการณ์การคานอำนาจในระบบระหว่างประเทศ โดยใช้แนวคิดการคานอำนาจ (Balance of Power) ซึ่งเป็นพฤติกรรมของรัฐที่สำคัญในระบบระหว่างประเทศ เพราะการที่รัฐหนึ่งรัฐใดมีอำนาจหรือขีดความสามารถที่เพิ่มขึ้นเหนือรัฐอื่น จะทำให้รัฐอื่นมองว่ารัฐที่มีอำนาจหรือขีดความสามารถมากกว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของตน จึงจำเป็นต้องเข้ามาถ่วงดุลอำนาจ ทั้งการถ่วงดุล

จากภายใน (internal balancing) ผ่านการพัฒนาขีดความสามารถทางการทหารและเศรษฐกิจภายในรัฐ และการถ่วงดุลจากภายนอก (external balancing) ผ่านการแสวงหาพันธมิตรหรือความร่วมมือจากรัฐอื่นๆ (Kenneth Waltz, 1979) โดยให้ความสำคัญกับการคานอำนาจผ่านการสร้างศักยภาพของรัฐผ่านระบบพันธมิตร เพื่อป้องปรามรัฐที่เป็นภัยคุกคาม ซึ่งการสร้างระบบพันธมิตร (Alliance System) นี้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสำคัญ Glenn H. Snyder ได้กล่าวว่า การเป็นพันธมิตรนั้นเป็นการเลือกข้าง หรือการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ (Formal formation) ของรัฐต่างๆ ตั้งแต่สองรัฐขึ้นไปโดยมีการทำข้อตกลงหรือสนธิสัญญาร่วมกันเพื่อบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน (Glenn H. Snyder, 2007) ซึ่งการมีพันธมิตรทำให้รัฐได้รับประโยชน์หลายประการ เช่น การมีพันธมิตรทำให้รัฐมีอำนาจมากขึ้น การมีพันธมิตรช่วยลดต้นทุนในการบรรลุวัตถุประสงค์ของรัฐ การมีพันธมิตรทำให้รัฐบรรลุวัตถุประสงค์ได้เร็วขึ้น การมีพันธมิตรสามารถช่วยลดแรงกดดันจากศัตรูได้ และการมีพันธมิตรจะสามารถช่วยเพิ่มผลประโยชน์ของเศรษฐกิจภายในรัฐจากการเคลื่อนกำลังทางทหารจากต่างชาติ (Martin Griffiths and Terry O' Callaghan, 2002: 1)

TPP และสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก

ความเป็นมาและความสำคัญของ TPP

ความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement: TPP) พัฒนามาจาก ความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement: TPSEP) หรือที่รู้จักกันในนามของ P4 ประกอบไปด้วยประเทศสมาชิก 4 ประเทศ ได้แก่ ชิลี นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ และบรูไน มีการลงนามของประเทศสมาชิกเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 2005 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 2006 ต่อมาประเทศสมาชิกพยายามเชิญชวนให้สหรัฐฯ เข้าร่วมในความตกลงนี้ด้วยโดยเปิดให้สหรัฐฯ เข้าร่วมสังเกตการณ์ก่อนต่อมาในปี ค.ศ. 2008 ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู. บุช (George W. Bush) ได้ประกาศจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีซึ่งครอบคลุมการเปิดเสรีในทุกสาขาในกลุ่มประเทศ P4 พร้อมกันนี้สหรัฐฯ ยังเชิญออสเตรเลีย เปรู และเวียดนามเข้าร่วมการเจรจาครั้งนี้ด้วยซึ่งออสเตรเลียและเปรูตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจาในเดือนพฤศจิกายนของปีเดียวกัน

ในเวลาต่อมาประธานาธิบดีลี กวน ยู (Lee Kwan Yew) ของสิงคโปร์ได้แนะนำให้ประธานาธิบดีบารัค โอบามา (Barak Obama) ของสหรัฐฯ ซึ่งเข้ารับตำแหน่งต่อจากประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู. บุช ว่าการรักษายุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก และการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นนั้น สหรัฐฯ ควรจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมใน TPP (Jeffrey J. Schott, 2016:1) ซึ่งนายโอบามาได้เห็นด้วยกับคำแนะนำดังกล่าวและประกาศว่าจะมีส่วนร่วมและผลักดันการเจรจา TPP และใน ค.ศ. 2010 มาเลเซียและเวียดนามตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจานี้ตามลำดับ ต่อมาประเทศสมาชิกทั้งหมดต่างลงความเห็นให้มีการปรับเปลี่ยนและขยายขอบเขตของ TPSEP เป็น “Trans-Pacific Partnership (TPP)” ซึ่งจะต้องมีเนื้อหาสอดคล้องกับความตกลงการค้าเสรีที่มีอยู่เดิม กล่าวคือข้อตกลง TPP นี้จะต้องไม่ขัดแย้งกับข้อตกลง TPSEP และข้อตกลง FTAs ที่ประเทศสมาชิกมีอยู่

ภายหลังการประชุม APEC Summit เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2011 ผู้นำประเทศสมาชิก TPP ได้เสนอโครงร่าง (Outline) ข้อตกลงต่างๆ ของ TPP ซึ่งลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ การเปิดตลาดที่ครอบคลุมทุกสาขา (Comprehensive Market Access) การเป็นความตกลงระดับภูมิภาคอย่างสมบูรณ์ (Fully Regional Agreement) การรวบรวมประเด็นที่มีความคาบเกี่ยวกัน (Cross-Cutting Trade Issues) การตอบรับความท้าทายใหม่ทางการค้า (New Trade Challenges) และการเป็นข้อตกลงที่มีชีวิต (Living Agreement) คือสามารถปรับเปลี่ยนตัวบทของการเจรจาได้ตลอดเวลา เพื่อรองรับข้อเสนอดังกล่าว ของสมาชิกใหม่ในอนาคต โดยการขยายสมาชิกหรือรับสมาชิกใหม่ของ TPP มีข้อกำหนดว่าประเทศใดๆ ก็ตามที่ต้องการจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของข้อตกลง TPP นั้นต้องดำเนินการตามกระบวนการดังต่อไปนี้ คือ

1. แสดงความประสงค์เข้าร่วมกับสมาชิก TPP เดิม
2. เข้าสู่กระบวนการเจรจากับสมาชิก TPP เป็นรายประเทศ คือ ต้องทำเป็น Bilateral consultation ยื่นหนังสือแสดงเจตจำนงและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามข้อกำหนดของ TPP
3. เข้ากระบวนการพิจารณาของประเทศสมาชิกดั้งเดิม
4. หากได้รับความเห็นชอบจากประเทศสมาชิกทุกประเทศ TPP ก็ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก TPP หากไม่ได้รับความเห็นชอบจากทุกประเทศสมาชิก TPP ก็ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก TPP
5. การเจรจากับกลุ่มหรือของกลุ่ม TPP ถือเป็นความลับจะเปิดเผยให้ผู้อื่นที่มีใช้สมาชิกทราบไม่ได้ ต่อมาญี่ปุ่นได้ประกาศเจตนารมณ์ในการเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการ ซึ่งจะ ทำให้ TPP เป็นความร่วมมือทางการค้าที่ครอบคลุมเศรษฐกิจโลกถึง 1 ใน 3 ซึ่งในค.ศ. 2012 แคนาดาและเม็กซิโกได้ตัดสินใจเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการ และในค.ศ. 2013 ญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีอาเบะได้ประกาศเข้าร่วมการเจรจา TPP อย่างเป็นทางการตามมา ทำให้ปัจจุบัน TPP มีสมาชิกทั้งหมด 12 ประเทศ และมีขนาดเศรษฐกิจคิดเป็นร้อยละ 40 ของ GDP ทั่วโลก หรือมี GDP รวมกันทั้งสิ้นมูลค่า 27,558 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ถือได้ว่าเป็นมูลค่าที่สูงมากในระบบเศรษฐกิจโลก และเมื่อพิจารณาตามกลุ่มอุตสาหกรรมหลักๆ ที่ประเทศในกลุ่ม TPP ทำการค้าแล้ว พบว่าประเทศกลุ่ม TPP ส่งออกและนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมมากที่สุด รองลงมาเป็นสินค้าเชื้อเพลิงและเหมืองแร่ และสินค้าเกษตรกรรมเป็นสัดส่วนที่น้อยที่สุด สำหรับกลุ่มประเทศคู่ค้า พบว่า แหล่งส่งออกที่สำคัญ 5 อันดับแรก ตามสัดส่วนการส่งออกของประเทศกลุ่ม TPP ได้แก่ สหภาพยุโรป จีน แคนาดา สหรัฐอเมริกา และเม็กซิโก ในส่วนแหล่งนำเข้าสำคัญ 5 อันดับแรก คือ จีน สหภาพยุโรป แคนาดา เม็กซิโก และญี่ปุ่น (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2555: 68)

การเจรจาข้อตกลง TPP ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้ในการประชุมร่วมกันของรัฐมนตรีประเทศสมาชิกในวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2558 ณ เมืองแอตแลนตา สหรัฐฯ ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้ลงนามข้อตกลง TPP ร่วมกันในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 และให้แต่ละประเทศกลับไปดำเนินการทางกฎหมายเพื่อให้มีผลบังคับใช้ต่อไป

สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกที่สำคัญต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น

การทะยานขึ้นของจีน (The Rise of China)

กระแสการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกมีอย่างต่อเนื่อง ในศตวรรษ 21 นี้การผงาดขึ้นของจีนได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจในภูมิภาคอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งยังกระทบกับโครงสร้างอำนาจในระดับโลก โดยจีนยุคปัจจุบันนี้ถือได้ว่าพัฒนามาตั้งแต่ยุคปฏิรูปซึ่งเริ่มเมื่อค.ศ. 1978 และเมื่อโลกก้าวเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ในต้นทศวรรษ 1990 จีนได้อยู่ในช่วงของการเร่งปฏิรูปเศรษฐกิจขนานใหญ่ การปฏิรูปได้เปิดให้มีการลงทุนจากต่างประเทศมากกว่าทศวรรษก่อนหน้า มีความพยายามเรียนรู้และรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากผู้ลงทุนต่างชาติจนก้าวขึ้นมาทัดเทียมหรือเหนือกว่าประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ซึ่งเปิดประเทศและมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีมาก่อนจีน จากการพัฒนาทำให้จีนจะกลายเป็นประเทศหนึ่งที่มีเศรษฐกิจมั่งคั่งที่สุดในโลก ต่อมาจีนได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) ในค.ศ. 2001 ได้สำเร็จแม้จะใช้เวลาเจรจาต่อรองมากกว่า 10 ปี โดยหลังจากค.ศ. 2008 จีนพัฒนาเศรษฐกิจของตนจนกระทั่งมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลกแทนญี่ปุ่นซึ่งประสบกับภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ เมื่อศักยภาพด้านเศรษฐกิจมีมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้จีนแสดงบทบาทในเวทีโลกมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน อีกทั้งจีนยังพร้อมใช้มาตรการแทรกแซงทางเศรษฐกิจเพื่อกดดันประเทศอื่นๆ ซึ่งเป็นคู่พิพาทกับจีนตลอดเวลา

ตารางที่ 1 แสดงสัดส่วนของเศรษฐกิจโลกในช่วง 1990-2018 (Shiraishi Takashi, 2016)

	1990	2000	2010	2018
Advance economies	80.0	79.9	65.7	58.5
Major advance economies (G7)	65.4	66.9	50.5	44.7
United State	26.7	31.4	23.4	22.2
Japan	13.9	14.5	8.6	6.1
EU.	31.5	26.1	25.6	22.1
Developing Asia	4.8	6.8	14.9	20.4
China	1.7	3.8	9.3	14.2

เห็นได้ว่าเมื่อจีนมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในเวทีโลกเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะตั้งแต่กลางทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา ทำให้จีนดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะแข็งกร้าวมากกว่าที่ผ่านมา เนื่องจากจีนมีความมั่นใจในขีดความสามารถของตนที่จะเผชิญหน้ากับประเทศตะวันตก โดยเป็นผลมาจากการประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจและทางทหารที่รวดเร็ว โดยจีนให้ความสำคัญในการปรับปรุงกองทัพและเพิ่มแสนยานุภาพทางทหารเป็นอย่างมากเพื่อหวังจะถ่วงดุลอำนาจกับประเทศมหาอำนาจอื่นทั้งในและนอกภูมิภาค นอกจากการพัฒนาแบบก้าวกระโดดทั้งสองด้านแล้วการที่ประชาชนชาวจีนมีแนวความคิดว่าจีนกลายเป็นประเทศที่

เจริญรุ่งเรืองและมีอำนาจมากพอที่จะก้าวไปเป็นประเทศมหาอำนาจอีกประเทศหนึ่งทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนดำเนินนโยบายแข็งกร้าวเพื่อรักษาความนิยมจากประชาชนเช่นกัน

แม้ว่าจีนจะพยายามเน้นย้ำถึงการดำเนินนโยบาย “การพัฒนาอย่างสันติ” เพื่อให้ประเทศเพื่อนบ้านลดความหวาดระแวงจีนลงก็ตาม หากแต่ยังคงมีหลายประเทศที่กังวลต่อการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีน โดยเฉพาะญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ซึ่งเป็นมหาอำนาจที่มีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมถึงประเทศคู่พิพาทในทะเลจีนใต้ที่มีความขัดแย้งกับจีนโดยตรง จีนเริ่มศึกษาทฤษฎีการพัฒนากองทัพของสหรัฐฯ ที่เรียกว่า “วิวัฒนาการกิจการทหาร” (Revolution in Military Affairs: RMA) และนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนากองทัพจีน (U.S. of Defense, 2012) นอกจากนี้ในค.ศ.1993 จีนกำหนดให้นโยบายพัฒนากองทัพมีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์คือ “การทำสงครามจำกัดภายใต้ความทันสมัย” รวมถึงการประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อค.ศ. 2002 ได้มีการเน้นย้ำว่า “เราจะต้องสนับสนุนหลักการการพัฒนาความร่วมมือกันระหว่างประเทศและเศรษฐกิจ และจะต้องผลักดันให้การพัฒนากองทัพไปสู่ความทันสมัยบนพื้นฐานการเติบโตทางเศรษฐกิจ” (Anthony H. Cordesman and Nicholas Yarosh, 2012) แสดงให้เห็นว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องการพัฒนาการทหารอย่างเป็นทางการและจริงจังมากกว่าในอดีต ทั้งยังเพิ่มงบประมาณการพัฒนากองทัพมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าหลังจากค.ศ. 2009 มานี้จีนซึ่งพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและการทหารอย่างรวดเร็วเห็นศักยภาพและการมีอิทธิพลที่เหนือกว่าของตนจึงเปลี่ยนแปลงท่าทีในการดำเนินนโยบายความมั่นคงและนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่แข็งกร้าวกว่าเดิม ทั้งยังใช้การเจรจาแบบทวิภาคีกดดันประเทศคู่พิพาทมากขึ้น ส่งผลให้ปัญหาข้อพิพาทในทะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้มีความตึงเครียดและเกิดการปะทะกันระหว่างประเทศมากกว่าในอดีต

กรณีพิพาททะเลจีนตะวันออกและทะเลจีนใต้

นโยบายความมั่นคงถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการเมืองระหว่างประเทศเนื่องจากมีภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในทุกด้าน ทั้งการก่อการร้าย การโจมตีทางทหาร การโจมตีบนโลกไซเบอร์ หรือแม้แต่ข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศต่างๆ ที่มีอยู่โดยตลอดในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ ญี่ปุ่นเองก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบปัญหาด้านความมั่นคงมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำอันชั่วร้ายของเกาหลีเหนือในเรื่องนิวเคลียร์ รวมถึงกรณีพิพาทกับจีนเรื่องเขตแดนในทะเลจีนตะวันออก บริเวณหมู่เกาะ “เซนกากุ” (Senkaku) หรือที่จีนเรียกว่า “เตียวหยู” (Diaoyu)

หมู่เกาะเซนกากุตั้งอยู่บนทะเลจีนตะวันออก (East China Sea) ประกอบด้วย 5 เกาะ ที่ไม่มีผู้อยู่อาศัยอยู่ ได้แก่ เกาะ Uotsuri Jima เกาะ Kuba Jima เกาะ Taiso Jima เกาะ Minami Kojima เกาะ Kita Kojima และแนวหิน 3 แห่ง คือ แนวหิน Okino Kitaiwa แนวหิน Minami-iwa และแนวหิน Tobise (Yuki Tatsumi, 2013) ปัจจุบันอยู่ภายใต้การปกครองของเมือง Ishigaki จังหวัดโอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น ส่วนจีนถือว่าหมู่เกาะนี้อยู่ภายใต้การปกครองของเมือง Yilan มณฑลไต้หวัน การอ้างสิทธิ์ในพื้นที่ดังกล่าวนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างต่อเนื่องยาวนานทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างได้กล่าวอ้างถึงสิทธิ์ของตนผ่านการแสดงออกทางการทูตและการแสดงกำลังในพื้นที่ เนื่องจากมีการคาดการณ์ว่าบริเวณใต้พื้นท้องทะเลของหมู่เกาะเซนกากุมีทรัพยากรน้ำมันและก๊าซเป็นจำนวนมาก โดยสำนักงานข้อมูลพลังงานของสหรัฐฯ (U.S. Energy

Information Administration: EIA) คาดว่ามีปริมาณน้ำมันที่ได้รับการค้นพบและมีความเป็นไปได้อยู่ประมาณ 60 – 100 ล้านบาร์เรล ในส่วนของก๊าซธรรมชาตินั้นทางสำนักงาน EIA คาดการณ์ว่าจะมีก๊าซที่ได้รับการยอมรับและเป็นไปได้ประมาณ 1-2 ล้านล้านลูกบาศก์ฟุต(US Energy Information Administration, 2015)

จากปัญหากรณีพิพาทหมู่เกาะเซนกากุในทะเลจีนตะวันออกทำให้ญี่ปุ่นมีความหวาดระแวงจีนในด้านความมั่นคงเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าญี่ปุ่นและจีนจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาตลอดหลังจากมีการสานสัมพันธ์กันอีกครั้งเมื่อค.ศ. 1972 ทำให้การคารวะหว่างกันเพิ่มมากขึ้น รวมถึงประชาชนต่างก็เดินทางไปมาระหว่างสองประเทศปีละหลายล้านคน ในส่วนของรัฐบาลนั้นเมื่อค.ศ. 2008 นายหู จิ่นเทา ประธานาธิบดีจีนได้เดินทางเยือนญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ และได้ลงนามร่วมกันกับนายยาสุโอะ ฟูกุตะ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น เพื่อสานสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เน้นย้ำถึงความเป็นหุ้นส่วนกันของทั้งสองประเทศ และจะไม่เป็นภัยคุกคามต่อกันอีกด้วย หากแต่ต่อมาความสัมพันธ์อันดีระหว่างญี่ปุ่นและจีนต้องพลิกผันอีกครั้ง เมื่อรัฐบาลจีนได้ส่งกองเรือเข้าไปรุกล้ำน่านน้ำบริเวณหมู่เกาะเซนกากุเป็นครั้งแรกในเดือนธันวาคมของปีเดียวกัน แม้จะมีการแจ้งเตือนจากเรือลาดตระเวนของญี่ปุ่นให้เรือจีนออกจากพื้นที่และทำการประท้วงทางการทูตต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสมในครั้งนี้ของจีน โดยเหตุการณ์นี้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่ถดถอยลงของจีนและญี่ปุ่น เนื่องจากหลังจากนั้นจีนได้ส่งเรือเข้าไปในเขตน่านน้ำบริเวณหมู่เกาะเซนกากุอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2010 เรือประมงจีนชื่อ Minjinyu 5179 ได้แล่นเข้ามาในน่านน้ำใกล้หมู่เกาะเซนกากุและได้พบกับเรือตรวจการณ์ของหน่วยเรือยามฝั่งของญี่ปุ่น 3 ลำ (Paul J. Smith, 2013: 28) เรือตรวจการณ์ของญี่ปุ่นได้เตือนให้เรือประมงจีนแล่นออกจากน่านน้ำแต่มีการขัดขืนจนเกิดเหตุชนกันขึ้น หลังเกิดเหตุทางการญี่ปุ่นได้แจ้งข้อหาและดำเนินคดีกับผู้คุมเรือประมงจีนและลูกเรือ อีกทั้งยังได้ยึดเรือประมงลำนี้ไว้ เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่น - จีนมีความตึงเครียดขึ้นอีกครั้ง โดยรัฐมนตรีต่างประเทศจีนได้ประกาศเลื่อนการเจรจาเกี่ยวกับปัญหาทะเลจีนตะวันออกออกไปอย่างไม่มีกำหนด รวมถึงนายกรัฐมนตรีเหวิน เจียเป่า (Wen Jiabao) ของจีนได้ปฏิเสธที่จะพบกับนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น นอกจากนี้จีนยังได้สั่งระงับการส่งวัตถุดิบไปญี่ปุ่น (ญี่ปุ่นในขณะนั้นต้องพึ่งพาวัตถุดิบจากจีนเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมถึง 82%) (Sheila A. Smith, 2012: 375) พร้อมทั้งเรียกร้องให้ญี่ปุ่นขอโทษและชดเชยค่าเสียหาย ด้านญี่ปุ่นได้โต้ตอบว่าจีนควรจะเป็นฝ่ายชดเชยค่าเสียหายเรือตรวจการณ์ของญี่ปุ่นมากกว่าท้ายที่สุดแล้วญี่ปุ่นได้ปล่อยตัวผู้คุมเรือประมงจีนในปลายเดือนตุลาคม

เหตุการณ์ต่อมาที่แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่น - จีนเกิดความตึงเครียดรอบใหม่คือกรณีรัฐบาลญี่ปุ่นซื้อเกาะ 3 เกาะในหมู่เกาะเซนกากุจากเอกชนชาวญี่ปุ่นในเดือนกันยายน ค.ศ. 2012 โดยรัฐบาลของนายโยชิฮิโกะ โนดะ ได้ประกาศว่าบรรลุข้อตกลงในการซื้อเกาะในหมู่เกาะเซนกากุจากนาย Kunioki Kurihara ทำให้กระทรวงต่างประเทศจีนดำเนินการตอบโต้ทันทีว่าหากญี่ปุ่นยืนยันที่จะซื้อเกาะเหล่านี้จะนำมาซึ่งผลกระทบที่รุนแรง ต่อมาญี่ปุ่นได้รายงานว่าตรวจพบการเคลื่อนไหวของหน่วยเรือ CMS และ FLEC ของจีนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเครื่องบินตรวจการณ์ของหน่วย SOA ของจีนได้รุกล้ำน่านฟ้าเหนือหมู่เกาะเซนกากุเป็นครั้งแรกในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน (Yuki Tatsumi, 2013: 107)

เหตุการณ์ที่สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่ง คือ การประกาศเขตป้องกันตนเองทางอากาศยานของจีนเหนือบริเวณพื้นที่พิพาทในทะเลจีนตะวันออก (Air Defense Identification Zone: ADIZ) เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 2013 ทำให้เกิดพื้นที่ทับซ้อนกับเขต ADIZ ของญี่ปุ่น ไต้หวัน และเกาหลีใต้ที่ได้ประกาศเอาไว้ก่อนหน้านี้ การประกาศของจีนในครั้งนี้ได้รับการประท้วงจากทั้งสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ เนื่องจากเป็นการประกาศที่ไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ เพราะต้องการให้อากาศยานทั้งของรัฐและพลเรือนแสดงตนเมื่อเข้าห้วงอวกาศของจีนเหนือทะเลจีนตะวันออกและหมู่เกาะเซนกากุ นายกรัฐมนตรีชินโซ อาเบะ ได้กล่าวประณามการกระทำของจีนในครั้งนี้ว่าเป็นการยั่วยุและจะทำให้ความขัดแย้งขยายตัวมากขึ้น และประกาศเขต ADIZ ของจีนครั้งนี้เป็นการละเมิดเสรีภาพในการเดินอากาศตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศอีกด้วย

นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีข้อพิพาทเรื่องเขตเศรษฐกิจจำเพาะรอบๆ เกาะโอะกิโนะโทริ (Okinotorishima) กับจีนซึ่งเกิดจากการสำรวจแหล่งพลังงานน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในเขตพื้นที่ทับซ้อนบริเวณทะเลจีนตะวันออกอีกแห่งหนึ่ง ญี่ปุ่นนั้นอ้างกรรมแดนโดยยึดหลักเขตเศรษฐกิจจำเพาะเป็นจุดแบ่งเขต ซึ่งการครอบครองเกาะโอะกิโนะโทริช่วยทำให้ญี่ปุ่นสามารถเรียกร้องพื้นที่เขตเศรษฐกิจจำเพาะ 150,000 ตารางไมล์ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างไต้หวันกับฐานทัพสหรัฐฯ ในเกาะกวมได้ ในขณะที่จีนอ้างกรรมแดนโดยยึดหลักไหล่ทวีปเป็นจุดแบ่งเขต

สำหรับกรณีพิพาทบริเวณทะเลจีนใต้นั้นแม้ญี่ปุ่นไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่ก็มีผลกระทบต่องานการความขัดแย้งดังกล่าว เนื่องจากประเทศคู่ขัดแย้งต่างก็เป็นพันธมิตรที่ดีในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก โดยทะเลจีนใต้เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งเรื่องการอ้างสิทธิอาณาเขตทางทะเลและการแสวงหาทรัพยากรจากรัฐต่างๆ จำนวน 8 รัฐ ได้แก่ จีน เวียดนาม ไต้หวัน สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และบรูไน ทะเลจีนใต้เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเดินเรือทั้งช่องแคบมะละกา (Malacca Strait) ช่องแคบซุนดา และช่องแคบลอมบ็อก (Sunda and Lombok Strait) อีกทั้งยังเป็นเส้นทางคมนาคมทางทะเลหลักของโลก (Sea Lines of Communication: SLOC) นอกจากนี้ทะเลจีนใต้ยังมีความสำคัญต่อการเคลื่อนกำลังทางยุทธศาสตร์ของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ อีกด้วยเนื่องจากเป็นเส้นทางที่สั้นที่สุดในการเชื่อมโยงระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกกับมหาสมุทรอินเดียของกองกำลังภาคพื้นแปซิฟิกสหรัฐฯ (US Pacific Command) ด้านผลประโยชน์เรื่องแหล่งพลังงานในพื้นที่นั้นมีการประมาณที่แตกต่างกันอยู่มากโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและเหมืองแร่ของจีนคาดการณ์ว่ามีน้ำมันในบริเวณทะเลจีนใต้อยู่ถึง 213 ล้านบาร์เรล ด้านข้อมูลจากสหรัฐฯ โดย US Energy Information Administration: EIA คาดว่ามีน้ำมันอยู่เพียง 28 ล้านบาร์เรล (US Energy Administration, 2015) เช่นเดียวกับก๊าซธรรมชาติที่การประมาณปริมาณยังมีความผันผวนอยู่ ในด้านการประมงนั้นทะเลจีนใต้อีกเป็นพื้นที่ประมงขนาดใหญ่อันดับ 4 ของโลกซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและการดำรงชีพของชาวประมงในภูมิภาค รวมทั้งอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่พึ่งพาการประมงในภูมิภาคอีกด้วย

การขยายบทบาทเชิงรุกของจีนในทะเลจีนใต้และการเสริมสร้างศักยภาพของกองทัพจีนในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศคู่พิพาทต่างกังวลถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต เช่นเดียวกับประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ที่แม้จะสนับสนุนการแก้ไขปัญหาทะเลจีนใต้อย่างสันติวิธี แต่กลับเพิ่มมาตรการความ

มันคงมากขึ้นอาทิ การส่งกำลังเรือเข้ามาลาดตระเวนในพื้นที่แปซิฟิกมากขึ้น การปรับอัตราส่วนกำลังทหารสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกต่อแอตแลนติกมากขึ้น รวมถึงการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางการทหารกับประเทศพันธมิตรในภูมิภาคด้วยเช่นกันเพื่อเป็นการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของจีนอีกทางหนึ่ง ด้านญี่ปุ่นก็ได้แสดงบทบาทเกี่ยวกับปัญหาทะเลจีนใต้หลายครั้งโดยเฉพาะเรื่องเสรีภาพในการเดินเรือ อาทิ กองกำลังป้องกันตนเองแห่งญี่ปุ่นได้ดำเนินการทางทหารร่วมกับสหรัฐฯ เพื่อส่งเสริมเสรีภาพในการเดินเรือในทะเลจีนใต้ และญี่ปุ่นยังความร่วมมือทางทหารในระดับพหุภาคีหลายฉบับ

ความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสรีภาพในภูมิภาค ทำให้รัฐต่างๆ ต้องร่วมมือกันแสวงหาแนวทางแก้ปัญหา โดยหนึ่งในแนวทางแก้ปัญหาคือการออกแถลงการณ์ปฏิญญาว่าด้วยแนวปฏิบัติในทะเลจีนใต้ (The Declaration on the Code of Conduct of Parties in the South China Sea: DoC) ร่วมกัน ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการทูตเพื่อลดความตึงเครียดเท่านั้น เนื่องด้วยแถลงการณ์นี้ไม่มีผลบังคับทางกฎหมายแต่อย่างใด

TPP เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ต่อโครงสร้างอำนาจใหม่ของญี่ปุ่น

กระบวนการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้นไม่ได้แตกต่างจากประเทศอื่นๆ เท่าใดนัก โดยส่วนมากแล้วจะต้องคำนึงถึงปัจจัยภายนอกประเทศหรือบริบทแวดล้อมในระบบระหว่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งยังอยู่เหนือความสามารถในการควบคุมปัจจัยเหล่านี้ได้ และยังจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยภายในประเทศซึ่งประกอบด้วยตัวแสดงสำคัญมากมายเข้ามาเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ อาทิ นายกรัฐมนตรี พรรคการเมืองและรัฐสภา กลุ่มผลประโยชน์ ระบบราชการและกระทรวงที่เกี่ยวข้องได้แก่กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรม กระทรวงการคลัง และกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง มติมหาชน และองค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นต้น ซึ่งกระบวนการตัดสินใจเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นเองก็ต้องคำนึงถึงปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในประเทศที่เข้ามาเกี่ยวข้องและมีบทบาทในการกำหนดนโยบายนี้

สำหรับปัจจัยภายในประเทศญี่ปุ่นนั้นรัฐบาลต้องเผชิญกับข้อถกเถียงทั้งจากฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายที่ต่อต้านคัดค้าน ในงานเสวนาทางการค้าญี่ปุ่นและสหรัฐฯ (The Japan-U.S. Trade Forum) ระหว่างวันที่ 13-14 มกราคม ค.ศ. 2011 เจ้าหน้าที่ของทั้งสองประเทศเริ่มหารือระหว่างกันเป็นครั้งแรกถึงความเป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะเข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP โดยรัฐบาลนาอโตะ คัง (Naoto Kan) ได้วางนโยบายขึ้นพื้นฐานเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับภาคเกษตรกรรมของญี่ปุ่นก่อนที่จะมีการตัดสินใจเข้าร่วมเจรจา TPP ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2011 แต่รัฐบาลต้องประสบกับปัญหาการคัดค้านจากกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยโดยสภาท้องถิ่นของญี่ปุ่นจำนวน 47 แห่ง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 70 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของญี่ปุ่นได้ทำหนังสือแสดงการต่อต้านรัฐบาลในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก TPP เนื่องจากสภาท้องถิ่นของญี่ปุ่นมองว่าการเข้าร่วมเจรจา TPP ของญี่ปุ่นควรเป็นฉันทามติของทั้งประเทศ โดยควรมีการทำประชาพิจารณ์อย่างเพียงพอและมีการวางมาตรการรองรับผลกระทบภาคเกษตรกรรมอย่างเหมาะสม เนื่องจากภาคเกษตรกรรมมีความกังวลว่าข้อตกลง TPP จะทำให้เกิดการทะลักเข้าของสินค้าเกษตรที่มีราคาถูกเข้ามาแข่งกับสินค้าเกษตรภายในประเทศ

(กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2012) ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์ในภาคเกษตรกรรมซึ่งต่อต้าน TPP เป็นที่รู้จักในชื่อ Zenchu ประกอบด้วยกลุ่มชาวนาและสหกรณ์การเกษตร (the Central Union of Agricultural Cooperatives) มักจะต่อต้านข้อตกลงการค้าเสรีมาตลอดจึงมีจุดยืนที่ต้องการต่อต้าน TPP เนื่องด้วยหลักการจำกัดภาษีสินค้าเกษตรกรรมและสินค้าอื่นที่เกี่ยวข้อง กลุ่ม Zenchu ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประเด็นนี้โดยการยื่นรายชื่อคัดค้านการเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นกว่า 11.7 ล้านรายชื่อ นอกจากนี้ยังพบว่ามี การต่อต้านจากสมาชิกภายในพรรค DPJ ทั้งจากอดีตนายกรัฐมนตรีโยชิโอะ ฮาโตยามะ (Yukio Hatoyama) อดีตรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรฯ มาซะฮิโกะ ยามาตะ (Masahiko Yamada) ที่ถือได้ว่าเป็นผู้นำในการต่อต้านการเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่น (Takashi Terada, 2012: 2) ส่งผลให้รัฐบาลนาโยโตะ คง จำเป็นต้องเลื่อนแผนการประกาศเข้าร่วม TPP ออกไป กลุ่มผู้คัดค้านการเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นนั้นมีความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบด้านสินค้าเกษตร และระบบสาธารณสุขของประเทศที่อาจต้องแปรรูปเป็นของเอกชน โดยการเจรจาข้อตกลง TPP ถูกคัดค้านมาโดยตลอดจากภาคเกษตรกรรมญี่ปุ่น เนื่องจากภาคเกษตรของญี่ปุ่นได้รับการปกป้องทางการค้ามาตลอดนั้นต้องเผชิญกับการทะลักเข้ามาของสินค้าเกษตรจากต่างประเทศที่ได้รับการลดกำแพงภาษีสินค้าเกษตรกรรมลง โดยเฉพาะสินค้าเกษตรสำคัญ 5 ประเภท ได้แก่ ข้าว ข้าวบาร์เลย์และข้าวสาลี เนื้อวัว และเนื้อหมู ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากนม และผลิตภัณฑ์ที่ให้ความหวาน ซึ่งที่ผ่านมาข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศต่างๆ 13 ฉบับนั้นญี่ปุ่นไม่เคยยอมให้มีการลดกำแพงภาษีสินค้าเกษตร 5 ประเภทดังกล่าวเลย

ต่อมาการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2012 ของญี่ปุ่นปรากฏว่าพรรค LDP ซึ่งนำโดยนายชินโซ อาเบะ สามารถชนะการเลือกตั้งและเป็นรัฐบาลต่อจากรัฐบาลของนายโนดะได้ให้คำสัญญาต่อประชาชนว่าจะหยุดภาวะเงินฝืดที่ทำให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นตกต่ำลงมานานหลายปีลง โดยเสนอ “นโยบายอาเบะโนมิกส์” (Abenomics) อันประกอบด้วย

1. นโยบายการเงิน เป็นมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยธนาคารกลางญี่ปุ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจ และแก้ปัญหาภาวะเงินฝืด
2. นโยบายการคลังแบบยืดหยุ่น เป็นการเพิ่มงบประมาณของรัฐเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มการจ้างงานในโครงการระยะสั้นของรัฐ และกระตุ้นเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง
3. การวางกลยุทธ์การเติบโตที่กระตุ้นการลงทุนจากภาคเอกชน ผ่านการกำหนดมาตรการทางภาษีและวิธีการคลังอื่นๆ ที่จะสามารถจูงใจให้ภาคเอกชนลงทุนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลจะสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านแนวทางการค้าเสรี

จากนโยบายอาเบะโนมิกส์ในข้อสุดท้ายสามารถทำให้เข้าใจได้ว่าเพราะเหตุใดรัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งนำโดยนายกรัฐมนตรีอาเบะจึงต้องการเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP แม้ว่านักวิชาการจะแสดงมุมมองอีกด้านหนึ่งว่าการเข้าร่วมเจรจา TPP ของญี่ปุ่นจะเป็นการทำลายความสามารถในการแข่งขันของตนเองลง เนื่องจากญี่ปุ่นยังไม่ประสบความสำเร็จในการวางบทบาทของตนในการค้าระหว่างประเทศที่อยู่ในกระแสของการขยายการค้าเสรีแบบพหุภาคีและทวิภาคี ดังนั้นแล้วรัฐบาลอาเบะจึงต้องเผชิญกับทั้งแรงสนับสนุนและพลังการคัดค้านการเข้าร่วมเจรจา TPP ของญี่ปุ่นไม่ต่างจากรัฐบาลชุดก่อน นายอาเบะมองว่าญี่ปุ่นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าร่วมการเจรจา TPP เนื่องจากญี่ปุ่นจะได้ประโยชน์จากการค้าการลงทุนที่เพิ่มขึ้น และการเข้าร่วม TPP จะช่วย

พลิกฟื้นเศรษฐกิจญี่ปุ่นที่ซบเซามากกว่า 10 ปี โดยญี่ปุ่นควรจะทำหน้าที่เป็นแกนหลักใน TPP ร่วมกับสหรัฐฯ เพื่อให้ทั้ง 12 ประเทศบรรลุข้อตกลงร่วมกันโดยเร็ว

กลุ่ม Keidanren ซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีบทบาทมากในการกำหนดนโยบายของญี่ปุ่นได้สนับสนุนการเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นอย่างมาก กลุ่ม Keidanren มองว่าการเข้าร่วม TPP จะเป็นประโยชน์กับญี่ปุ่น ทั้งการขยายตัวทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเอง รวมไปถึงการบูรณาการเศรษฐกิจด้านการค้ากับสหรัฐฯ ซึ่งเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับ 1 ของโลกให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเพิ่มโอกาสการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศระหว่างกันซึ่งส่งผลให้เกิดการจ้างงานที่มากขึ้นตามมา ดังนั้นแล้วการเข้าร่วม TPP ของญี่ปุ่นนี้จะช่วยเสริมสร้างผลประโยชน์ให้กับทั้งสองประเทศต่อไป และปฏิเสธไม่ได้ว่านอกจากผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจแล้ว TPP ยังมีความสำคัญด้านภูมิรัฐศาสตร์อย่างมาก เนื่องจากการเผชิญหน้ากับภัยคุกคามต่างๆ ที่ทำให้เสถียรภาพด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกสั่นคลอนนั้น ทำให้ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ต้องร่วมมือกับประเทศทั้งหลายในภูมิภาคบนพื้นฐานของการเป็นพันธมิตรที่สำคัญระหว่างกัน นอกจากนี้กลุ่ม Keidanren ยังมองว่าการค้าการลงทุนจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันมีส่วนให้ภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกมีเสถียรภาพต่อไป (Keidanren Japan Business Federation, 2016) ท้ายที่สุดแล้วรัฐบาลภายใต้การนำของนายอาเบะตัดสินใจประกาศเข้าร่วมเจรจาข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการ ญี่ปุ่นได้ดำเนินการเจรจาตกลงการลดภาษีกับประเทศสมาชิก TPP แบบรายประเทศ เพื่อให้ประเทศสมาชิกให้ความเห็นชอบให้ญี่ปุ่นเข้าร่วมเป็นสมาชิก การเจรจาระหว่างทวิภาคีระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ นับว่าประสบปัญหาค่อนข้างมากในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมยานยนต์ โดยเฉพาะประเด็นการลดภาษีข้าว หากแต่ท้ายที่สุดแล้วญี่ปุ่นก็ได้รับการยอมรับให้เข้าร่วม TPP เนื่องจาก การขาดญี่ปุ่นเป็นสมาชิคนั้นจะทำให้ TPP มีความสำคัญลดลง อีกทั้งการไม่มีญี่ปุ่นทำให้ยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ที่ต้องการกลับมาเอเชียหรือแข่งขันกับจีนนั้นเป็นไปได้ เพราะญี่ปุ่นตั้งอยู่ในจุดสำคัญทั้งด้านการค้าและยุทธศาสตร์ ซึ่งตรงกับคำกล่าวของเลขาธิการพรรค LDP ที่ยืนยันกับรัฐมนตรี TPP ว่า “TPP ที่ปราศจากญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่ไร้จุดหมาย” (Aurelia George Mulgan, 2014) แต่จากการคัดค้านการเข้าร่วม TPP ของภาคเกษตรทำให้รัฐบาลต้องออกมาตรการเยียวยาเพื่อช่วยเหลือและลดผลกระทบจากการเปิดเสรีสินค้าเกษตรให้กับเกษตรกรชาวญี่ปุ่น โดยรัฐจะเข้ามาสนับสนุนภาคเกษตรตั้งแต่การผลิต การกระจายสินค้า คุณภาพสินค้า และการตลาด ซึ่งรัฐจะเข้าไปชดเชยให้เมื่อ TPP มีผลบังคับใช้ (The Yomiuri Shimbun, 2017) มาตรการการช่วยเหลือนี้ถือเป็นอีกหนทางหนึ่งที่รัฐบาลใช้น้ำมันน้ำประชาชนให้เห็นด้วยการเข้าร่วม TPP ขณะเดียวกันนายโคยะ นิชิภาวะ (Koya Nishikawa) ประธานกรรมการเจรจา TPP ของพรรค LDP ได้ยืนยันว่า “ยุทธศาสตร์แรกของคนผู้แทนการเจรจาคือการปกป้องสินค้าเกษตรที่สำคัญ 5 ประเภท ตามที่สัญญาไว้กับประชาชนอย่างแน่นอน” (Aurelia George Mulgan, 2014)

ด้านปัจจัยภายนอกในช่วงนี้ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ถือเป็นช่วงของการฟื้นฟูความเป็นพันธมิตรระหว่างสองประเทศใหม่อีกครั้ง ความเป็นพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐฯ นั้นมีความสำคัญและจำเป็นต่อเสถียรภาพด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกอย่างมาก เนื่องด้วยระบบพันธมิตรที่แน่นแฟ้นนั้นได้ช่วยเสริมสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองประเทศซึ่งมีส่วนเอื้ออำนวยให้ภูมิภาคนี้มีความเจริญรุ่งเรือง

ทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าด้านประชาธิปไตย และการร่วมมือระดับภูมิภาค กระทั่งเป็นเสาหลักของระเบียบโลกเสรีหลังยุคสงครามเย็น

การฟื้นฟูความร่วมมือแบบดั้งเดิมระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ประกอบด้วย *การป้องปราม (deterrence)* และ*การรับมือกับวิกฤตการณ์ต่างๆ* เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความมั่นคงทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มอิทธิพลของจีนอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง ความตึงเครียดบนคาบสมุทรเกาหลี หรือแม้แต่ภัยความมั่นคงรูปแบบใหม่ (nontraditional security issues) (The Tokyo Foundation and the Center for a New American Security Study Group, 2010: 4-7)

การป้องปรามจีนและความมั่นคงทางทะเล เพื่อรับมือกับแสนยานุภาพทางทหารของจีนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ จำเป็นต้องใช้เครือข่ายพันธมิตรและเสริมสร้างกลไกความร่วมมือต่างๆ ในเอเชียให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ต้องร่วมทบทวนบทบาท พันธกิจ และการร่วมกันรับผิดชอบระบบป้องปรามของภูมิภาคให้เข้มแข็ง ทั้งยังต้องกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกันและเพิ่มขีดความสามารถให้กองทัพเรือประเทศชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีข้อพิพาททางทะเลกับจีนร่วมกัน

ความมั่นคงบนคาบสมุทรเกาหลี ส่งเสริมความร่วมมืออย่างใกล้ชิดทางด้านนโยบายและปฏิบัติการ เพื่อรักษาเสถียรภาพความมั่นคงบนคาบสมุทรเกาหลี โดยร่วมมือกับเกาหลีใต้และสนับสนุนจีนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกดดันเกาหลีเหนืออีกทางหนึ่ง

การแสวงหาความร่วมมือรูปแบบใหม่ เน้นการแสดงบทบาทนำของญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ในการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ภัยพิบัติ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (The Tokyo Foundation and the Center for a New American Security Study Group, 2010: 4-7)

จากถ้อยแถลงการณ์ร่วมข้างต้นแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ต่างเห็นถึงความไม่มั่นคงที่เพิ่มมากขึ้นของภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก จึงจำเป็นต้องเน้นย้ำถึงความเป็นพันธมิตรร่วมกันให้มีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นสำหรับญี่ปุ่นควรมุ่งความสำคัญไปที่นโยบายโดยเริ่มจากการแสดงบทบาทนำของนายกรัฐมนตรีและการจัดตั้งสำนักงานความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อสร้างฐานความรู้ด้านความมั่นคงอย่างเป็นระบบและเข้มแข็ง ทั้งนี้ทั้งสองประเทศจำเป็นต้องยกระดับงานข่าวกรองร่วมกัน และสำหรับสหรัฐฯ นั้นควรเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยลดความตึงเครียดภายในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลมาจากการตั้งฐานทัพสหรัฐฯ ในญี่ปุ่น นอกจากนี้ทั้งสองประเทศจำเป็นต้องส่งเสริมยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกันเพราะปฏิเสธไม่ได้ว่าความเข้มแข็งของระบบพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐฯ นั้นขึ้นอยู่กับสถานะเศรษฐกิจในระยะยาวที่จะส่งเสริมเสถียรภาพความมั่นคงในภูมิภาคต่อไป

เมื่อพิจารณาถึงกรณีของการเข้าร่วมกระบวนการเจรจาและเป็นสมาชิก TPP ของญี่ปุ่นแล้วจะเห็นได้ว่านอกจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่คาดว่าจะได้รับหลังจากข้อตกลงดังกล่าวบังคับใช้อย่างเป็นทางการแล้วสามารถมองได้ว่าการเข้าร่วมเป็นสมาชิก TPP ของญี่ปุ่นเป็นการแสดงออกถึงการคานอำนาจกับจีนเช่นกัน เพราะเมื่อมองสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกผ่านแนวคิดการคานอำนาจจะเห็นได้ว่าการทะยานขึ้นของจีนซึ่งเพิ่มขีดความสามารถของตนทั้งทางเศรษฐกิจและการทหารทำให้ถูกมองว่าเป็นภัย

คุกคามความมั่นคงของญี่ปุ่นและภูมิภาคเอเชียตะวันออก ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีมหาอำนาจในระดับโลกอย่างสหรัฐอเมริกาและมหาอำนาจในระดับภูมิภาคอย่างจีนและญี่ปุ่นต่างพยายามแข่งขันกันสร้างอิทธิพลมาโดยตลอด การคานอำนาจกับจีนของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียเห็นได้จากความพยายามพัฒนาขีดความสามารถทางการทหาร การยกระดับบทบาทของกองกำลังป้องกันตนเองแห่งญี่ปุ่น (Japan Self- Defense Forces: JSDF) ทั้งสามเหล่าทัพ โดยการเพิ่มงบประมาณกลาโหมในระยะ 5 ปีข้างหน้าที่ญี่ปุ่นจะซื้ออาวุธเพิ่ม 240,000 ล้านดอลลาร์ (ชาญชัย คุ่มปัญญา, 2556: 18) รวมถึงการก่อตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่น (National Security Council: NSC) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบูรณาการโครงสร้างการตัดสินใจ การดำเนินนโยบายทางการทูต และการป้องกันประเทศให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ความมั่นคงในเอเชียที่เปลี่ยนแปลงไปในศตวรรษที่ 21 ซึ่งดุลแห่งอำนาจของประชาคมระหว่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเมื่อกลางเดือนธันวาคม ค.ศ. 2013 รัฐบาลญี่ปุ่นได้อนุมัติแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ “National Security Strategy 2013” เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการป้องกันประเทศให้มากขึ้น หลังจากทีจีนได้ประกาศ “เขตแสดงตนเพื่อการป้องกันทางอากาศในทะเลจีนตะวันออก (Air Defense Identification Zone: ADIZ)” (กองศึกษายุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ, 2013: 1-2) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายความมั่นคงของสหรัฐฯ ที่มีต่อภูมิภาคนี้ อันแสดงถึงนัยยะในการต่อกรกับจีนร่วมกันนอกจากนี้ญี่ปุ่นและสหรัฐฯ ยังได้กระชับความร่วมมือของทั้งสองประเทศโดยการผลักดันให้การเจรจา TPP บรรลุข้อตกลงร่วมกันเร็วยิ่งขึ้น เพื่อเป็นกลยุทธ์สำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจและเดินเกมถ่วงดุลจีนอีกทางหนึ่ง ดังนั้นการทะยานขึ้นของจีนจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นทั้งโอกาสและความท้าทายที่สหรัฐฯและญี่ปุ่นจะพัฒนาความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ระหว่างกันเพื่อรักษาดุลอำนาจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกต่อไป โดยพฤติกรรมของญี่ปุ่นข้างต้นนี้เรียกได้ว่าเป็นการคานอำนาจในระบบระหว่างประเทศซึ่งมักจะเกิดขึ้นเมื่อรัฐหนึ่งได้ทำข้อตกลงทั่วไปหรือข้อตกลงด้านความมั่นคงกับอีกรัฐหนึ่ง เพื่อคานอำนาจกับรัฐอื่นที่มีแนวโน้มจะกลายเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของตน

สรุปผล

ความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership: TPP) เป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ต้องการเปิดเสรีการค้าระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่ม ในลักษณะที่เป็นความตกลงทางการค้าที่ให้สิทธิพิเศษเฉพาะกลุ่มเพียงเท่านั้น แต่เมื่อสหรัฐฯ เข้าร่วมเป็นสมาชิกของข้อตกลงนี้จึงทำให้ข้อตกลง TPP มีนัยสำคัญทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอีกมิติหนึ่ง เนื่องจากข้อตกลง TPP ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสกัดกั้นการทะยานขึ้นของจีนโดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลโอบามา

ในค.ศ. 2013 ญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายกฯ อาเบะได้เข้าร่วมการเจรจาข้อตกลง TPP อย่างเป็นทางการ ทำให้ข้อตกลง TPP เป็นความร่วมมือทางการค้าที่ครอบคลุมเศรษฐกิจโลกถึง 1 ใน 3 จึงยิ่งทำให้ข้อตกลง TPP ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นในบริบทการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก

การทะยานขึ้นของจีนก่อให้เกิดความหวั่นเกรงว่าจีนจะครองความเป็นมหาอำนาจโลก อันเป็นการสั่นคลอนเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งสร้างความกังวลให้กับญี่ปุ่นอย่างมากดังนั้นแล้วการเข้าร่วม TPP ที่ถูกผลักดันโดยสหรัฐฯ จึงเป็นความพยายามของญี่ปุ่นที่ต้องการการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ให้ระบบพันธมิตรมีความเข้มแข็งเพื่อป้องกันและสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของจีนในภูมิภาคอีกทางหนึ่ง

ทั้งนี้ การศึกษาการเข้าร่วมข้อตกลง TPP ของญี่ปุ่นในครั้งนี้เป็นโอกาสที่ดีสำหรับประเทศไทยที่จะศึกษาแนวทางการพิจารณาและเจรจาการเข้าร่วมข้อตกลงดังกล่าวนี้อย่างรอบด้านทั้งผลดีและกระทบที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกข้อตกลง TPP ในอนาคต ทั้งนี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่าประเทศไทย รวมถึงอาเซียน (ASEAN) จะต้องได้รับผลกระทบจากข้อตกลง TPP ที่ยกระดับมาตรฐานการค้าโลกในศตวรรษที่ 21 อย่างเลี่ยงไม่ได้ จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิกได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กองศึกษายุทธศาสตร์และความมั่นคงฯ. (2557) “มองภาพรวมแผนยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่นปี 2013.” *SSC Weekly Focus*, 19/57.
- _____. (2556) “ญี่ปุ่นสมาชิกล่าสุดเข้าร่วมความตกลง TPP.” *SSC Weekly Focus*, 45/56.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, (2555) **การศึกษาแนวการเจรจาและผลกระทบจากการจัดทำความตกลง Trans-Pacific Partnership**. [Online] Retrieved January 15, 2016 from www.thaifta.com/thaifta/portals/0/tpp_study.pdf
- ชาญชัย คุ่มปัญญา, (2556) การตอบโต้จากจีนต่อยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่น. *ไทยโพสต์*, ฉ. 6264: 18.
- ดำรง ฐานดี, (2555) "ภัยคุกคามจากจีน: มายาคติหรือความเป็นจริง," [Online] Retrieved January 15, 2016 from http://www3.ru.ac.th/korea/korean_wave_th/kwave18.pdf
- ธราธร รัตนนิมิตฺตร, (2012) ยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตใหม่ของญี่ปุ่น ค.ศ. 2020. ประชาไท, [Online] Retrieved January 15, 2016 from <http://prachatai.com/journal/2012/12/43970>

ภาษาต่างประเทศ

- Anthony H. Cordesman and Nicholas Yarosh. (2012) **Chinese Military Modernization and Force Development: A Western Perspective**. Washington D.C.: CSIS.
- Aurelia George Mulgan. (2014) Why the Us Struggles against Japan in TPP Negotiations. **East Asia Forum** [Online] Retrieved August 27, 2014 from <http://www.easiaforum.org/2014/8/27/why-the-us-struggles-against-japan-in-tpp-negotiations/>.
- Jeffrey J. Schott. (2016) **Understanding the Trans-Pacific Partnership: An Overview**. Peterson Institute for International Economic.
- Glenn H. Snyder. (2007) **Alliance Politics**. New York: Cornell University Press.
- Keidanren Japan Business Federation. (2016) The Trans-Pacific Partnership Will Strengthen the Japan-U.S. Alliance. **Joint USCIB-Keidanren policy statement on Trans-Pacific Partnership**, [Online] Retrieved may 27, 2016 from <http://www.keidanren.or.jp/en/policy/2016/039.html>
- Kenneth Waltz. (1979) **Theory of International Politics**, New York: Random House.
- Martin Griffiths and Terry O' Callaghan. (2002) **International Relations: The Key Concepts**. New York: Routledge.

- Paul J. Smith. (2013) The Senkaku/Diaoyu Island Controversy A Crisis Postponed. **Naval War College Review**, Spring 2013.
- Sheila A. Smith. (2012) Japan and the East China Sea Dispute. **Foreign Policy Research Institute**, Summer 2012.
- Takashi Terada. (2012) Japan and the Trans-Pacific Partnership. [Online] Retrieved February 16, 2012 from <http://www.spfusa.org/wp-content/uploads/2015/06/TPP-From-SPFUSA-program.pdf>
- The Yomiuri Shimbun. (2017) Structural reforms for agriculture must be promoted to cope with EPA. The **Japan News**, [15 July 2017].
- The Tokyo Foundation and the Center for a New American Security Study Group. (2010) **Joint Statement Renewing Old Promises and Exploring New Frontiers: the Japan-U.S. Alliance and the Liberal International Order**.
- Takashi Terada. (2012) **Japan and the Trans-Pacific Partnership**. Sasakawa Peace Foundation USA.
- US Energy Administration. (2015) **South China Sea**. Retrieved February 16, 2015 from <http://www.eia.gov/countries/region-topic.cfm?Mfips=SCS>
- U.S. of Defense, Office of the Secretary of Defense. (2012) Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2012. Retrieved 2012 from https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2012_CMPR_Final.pdf
- Yoshizaki Tatsuhiko. (2013) What the TPP Process Means to Japan. [Online] Retrieved may 5, 2013 from <http://www.nippon.com/en/in-depth/a02002/>.
- Yuki Tatsumi. (2013) "Senkaku Islands/East China Sea Disputes – a Japanese Perspective." In *CNA Maritime Asia Project Workshop Three: Japan Territorial Disputes*, 107: The Muareen and Mike Mansfield Foundation.